

Protestfestivalen 2007

Erik Byes minnepris 2007

Ståle Eskeland: Tale ved overrekkelsen 3. september 2007 kl. 1200

Ærede festivalledelse. Kjære publikum. Og kjære prisvinner, som jeg håper har fått et hint om å være her akkurat nå.

Ifølge statuttene for Erik Byes minnepris skal prisen gis til en person som over en lengre periode har framvist et uredd og brennende engasjement for å påvirke samfunnsutviklingen i positiv lei lokalt, nasjonalt eller internasjonalt.

Det er en stor ære for meg å dele ut prisen. Og for meg en spesiell glede, av to grunner. Jeg kjente Erik Bye godt gjennom flere personlige samvær de siste årene han levde. Jeg er sikker på han ville ha gledet seg stort over årets tildeling. Jeg har også møtt prisvinneren i forbindelse med hans brennende engasjement for å stille ansvarlige og medløpere til ansvar for den brutalitet og ondskap som mennesker er i stand til å utøve hvis vi, den alminnelige kvinne og mann, tillater det.

”Du skal ikke tåle så inderlig vel, den urett som ikke rammer deg selv!”, skrev Arnulf Øverland. Det er nettopp det dagens prisvinner ikke gjør. Prisvinneren tåler ikke urettferdigheten og ondskaper. Det gnager uavlatelig. Det har det gjort i hele prisvinnerens voksne liv. Uredd og brennende engasjert har prisvinneren i nærmere 40 år konfrontert de styrende med hva de gjør og hva de ikke gjør slik at faenskapen kan fortsette år ut og år inn.

Hvem er prisvinneren?

Prisvinneren startet sin arbeidsdag som journalist i 1969, først i en venstreradikal ukeavis, senere i en studentavis, i Forbrukerrapporten og Arbeiderbladet. I 1979 begynte prisvinneren i NRK Dagsrevyen.

I 1988 fikk prisvinneren stillingen som NRKs korrespondent i Latin-Amerika, hvor han hadde sitt hovedkvarter i Santiago, Chile. Der ble han til 1992. Tilbake i Norge jobbet han fire nye år i Dagsrevyen fram til 1996, da han fikk sin andre korrespondentjobb for NRK. Denne gang i Asia, med hovedkvarter i Beijing. I løpet av sine år som utenrikskorrespondent i Latin-Amerika og Asia, laget prisvinneren ca. 50 dokumentarer for NRK.

Prisvinneren sluttet i NRK i 1999 for å starte sitt eget, non-profit, selskap for TV-produksjoner. Fra 2002 har han drevet produksjonsselskapet Innsikt.

Dette var noen tørre biografiske data som, slik jeg har presentert dem, ikke kvalifiserer til Erik Byes minnepris. Men et kort blikk på temaene i noen få av prisvinnerens mange TV-produksjoner levner ingen tvil om at Erik Byes Minnepris for 2007 går til en person som oppfyller statuttens krav med suveren margin:

- Pinochets verden
- Indianermassakrene i Guatemala
- Borgerkrigen i El Salvador
- Europeernes plyndring av Bolivia
- Peru, landet som har mistet alt
- Kokainbandittene i Colombia
- Statoils hemmelige kartlegging av homofile ledere i eget selskap
- Rekstens hemmelig utenlandsformue
- Norske industriselskapers og den norske stats medvirkning til tortur og andre brudd på menneskerettighetene

For dette og mye, mye mer har prisvinneren mottatt en rekke priser. Dagens pris føyer seg inn i rekken.

Prisvinneren har fått velfortjente, gode kritikker og mye ros. Men det er et risikoprojekt han driver. I makthavernes sirkler er han ikke populær. Det fikk han bl.a. merke da produksjonen "Et lite stykke Norge" som handler om norske industriselskapers og den norske stats medvirkning til krig og tortur og andre brudd på menneskerettighetene, i 2006 ble nektet vist av NRK, til tross for at prisvinneren hadde visningsrettavtale.

Jeg ble opprørt da jeg fikk vite dette. Jeg sendte et leserinnlegg til Aftenposten, hvor jeg bl.a. skrev omtrent følgende:

"I mitt profesjonelle arbeid stiller jeg meg alltid ett overordnet kontrollspørsmål før jeg publiserer en bok eller en artikkel: Kan jeg stå for det? Det samme spørsmålet stiller jeg meg før jeg svarer på faglige spørsmål fra pressen, ikke sjelden fra NRK-journalister.

Jeg regner med at kringkastingssjef John Bernander lever etter samme grunnleggende regel og at han derfor hadde besvart kontrollspørsmålet med "ja" før han bestemte at NRK ikke skulle sende "Et lite stykke Norge", som jeg har sett.

Jeg blir både sint og trist når jeg leser og hører Bernanders begrunnelse. Jeg var så heldig å bli godt kjent med Erik Bye de siste årene han levde. Bare noen dager før han døde, dødsmerket av kreft, hadde vi en lang samtale om

viktige ting. Det han var mest opptatt av, var norske politikeres og næringslivslederes dobbeltmoral når det gjelder forholdet til krig. Han var sint. Det er denne dobbeltmoralen "Et lite stykke Norge" dokumenterer. Erik Bye ville blitt enda sintere hvis han hadde visst at NRK, som var hans arbeidsplass gjennom et langt liv som kulturarbeider, har sviktet i denne saken.

Kan jeg stå for å bruke Erik Byes navn på denne måten? Ja, jeg kan det. Jeg er sikker på at Erik Bye ville vært midt inne i den stormen av kritikk som nå raser mot Bernander. Han ville plantet sin store neve i Bernanders skrivebordsplate og fortalt ham noen sannheter. Han kan ikke det nå. Bernander på sin side bør stille kontrollspørsmålet en gang til, og ta konsekvensen av svaret."

Bernander er som kjent gått av. Vi får håpe den nye kringkastingssjefen har en sterkere ryggrad enn sin forgjenger. Effekten av prisvinnerens budskap avhenger av at de store mediene tar sitt ansvar på alvor, slik prisvinneren tar sitt ansvar på alvor.

En desembernatt i 1980 skrev Erik Bye diktet *Hersker og narr*. I det tredje verset sier narren:

Og herskeren rår over fattig og rik,
 Hei - trommelom!
 Og herskeren rår over tylfter med lik!
 Hei-trommelom!
 På herskerens bud er det våpnene gror,
 på herskerens bud er det bror dreper bror,
 på herskerens bud skal hver munn lukkes til,
 hver vilje skal ville det herskeren vil.
 Og nå vil han mores! Ja, det gjør jeg glatt,
 For jeg vet at han skjelver hver eneste natt.
 Ja, hahaha – hver natt.

Dagens prisvinner morer ikke herskerne. Hans språk er ikke narrens, men budskapet er det samme, i Dagens Næringsliv 25. august formulert som et spørsmål:

"Hvor store overgrep er vi villige til å overse, for å tjene milliarder i korruperte land?"

I likhet med narren, har dagens prisvinner måttet tåle nidord og forakt. Erik Bye uttrykte det forsiktig slik i essayet "I narrens tegn", etter erfaringer han gjorde etter å ha sendt et innslag i TV-programmet Lørdagsredaksjonen:

”I programmet fikk vi for første gang se de sovjetiske ”sommerfuglminene”, små sprenglegemer innpakket i grønt hylster formet som en sommerfugl. Disse og andre sprenglegemer med et uskyldig utseende ble ofte kastet fra helikoptere utover beitemarker og langsetter stier i fjellene. Størst skade gjorde de på barn og på husdyr.”

Erik Bye skriver videre:

”Problemet med slike programmer er at mange mennesker har så lett for å harmes over ”narren”, som holder speilet, snarere enn over det som vises i det.”

Jeg er sikker på at prisvinneren vil kjenne seg igjen i beskrivelsen.

Så føyer Erik Bye til:

”Men det er en pris som ”narrer” må være villige til å betale.”

Jeg er sikker på at prisvinneren, i likhet med Erik Bye, aldri vil senke speilet, men uopphørlig holde det opp for oss. Han inspirerer oss til å gjøre felles front mot all dobbeltmoral og solidarisere oss med alle dem som påføres ufattelige lidelser og tap. De betaler for vår overflod. Det skal en gang ta slutt!

På vegne av Protestfestivalen er det en stor glede og ære å overrekke Erik Byes minnepris for 2007 til Erling Borgen!